

ÜNİVERSİTENİN TARİHSEL SEYRİ VE TÜRKİYE TECRÜBESİ

(...)Bugünlerde gençlik çevrelerinde yaygınlaşmış bir düşünce var: Bilim, tıpkı fabrikalarda olduğu gibi, laboratuvarlarda ya da istatistiksel dosyalama sistemlerinde gerçekleştirilen bir hesaplama işi, insanın gönlü ve ruhuyla değil de soğukkanlı aklıyla ilgili bir hesap işidir.

Max Weber (2004, s.207)

Şükriye Ulaşkın¹

ÖZET

Bu çalışmada, üniversitelerin ilk kuruldukları dönemden günümüze nasıl bir dönüşüm geçirdikleri nedenleriyle birlikte ele alınmaktadır. Ortaçağ üniversitelerinin eğitim-öğretime dayalı anlayışlarının modern üniversiteyle birlikte ne yönde değişime uğradığı ilk ele alınan konulardandır. Küreselleşmenin artan hızıyla birlikte ilk olarak “bilginin” daha sonraki dönemlerde de “enformasyonun” önemini artırması, günümüz bilim anlayışının oluşmasında etkili olmuştur. Küresel değişimler diğer çeşitli kurumlarda olduğu gibi üniversitelerde de piyasa koşullarına ayak uydurmayı mecburi kılmış, bunun sonucunda ise üniversiteler şirketler gibi davranmaya başlamıştır. Daha iyi rekabet edebilmeleri için ticaret dünyasında geçerli olan kuralları uygulamaya başlamışlardır. Multiversite (girişimci) anlayışının üniversitelerde yerleşik hale gelmesi ise yeni yönelimlere neden olmuştur. Küresel ölçekteki bu gelişmelerden ülkemizdeki üniversitelerin nasıl etkilendiği ve ne tür problemlerle karşılaştığı da bu çalışmada irdelenen bir diğer konudur.

Anahtar Kelimeler: Üniversite, Modern Üniversite, Üniversitenin Dönüşümü

ABSTRACT

In this study, it is tackling with their reasons how the universities have transformed from the first era that they had established to the present day. Firstly; we examined in what way the medieval universities had changed. Medieval universities education understanding was based on teaching. But; increasing with speed of globalization firstly “knowledge” and after that “information” terms have gained importance and this situation has effected formation of modern science understanding. Global changes have obliged the universities about adapting the market conditions like other institutions. As a result, the universities have begun to act like companies. They have begun to implement rules that are valid in the business world so that they can compete better. The fact that the concept of multiversity (entrepreneurship) has become established in universities has caused new trends. Also; how our universities has influenced from these global changes and what kind of problems it has encountered are another subjects in this work.

Key Words: University, Modern University, Transformation of the University

¹ Aksaray Üniversitesi İşletme Bölümü Arş.Grv.
E-mail: sgulpinar@aksaray.edu.tr

1. Ortaçağ Üniversitelerinden Modern Üniversiteye

Üniversite dendiği zaman akla ilk gelenler genel olarak; kavramın kökeninden hareketle birlik, birleştiricilik; tüm bilgi disiplinlerindeki evrensel nitelikli bilginin üretimi ve yayılımı şeklinde olmaktadır. Tarihi gelişimi gereği üniversite, evrensel bir eğitim kurumudur (Bolay, 2011). Şüphesiz üniversite kavramını açıklamak için kullanılan ifadeler; içinde bulunulan dönemin sosyal, kültürel, ekonomik koşullarıyla yakından ilişkilidir. Üniversitelerin geçirdiği tarihsel dönüşüm genellikle 3 aşamalı bir kategoride toplanmaktadır. Bu üç aşama; 1) Ortaçağ Üniversiteleri, 2)Humboldt Üniversitesi (Modern Üniversite) ve 3)Bilgi Toplumu Üniversiteleri (Multiversite, Girişimci Üniversite) şeklinde sınıflandırılmaktadır (Arap, 2010).

Bugünkü modern anlamda üniversite anlayışı, ilk üniversitelerin ortaya çıktığı dönem olarak kabul edilen Ortaçağ döneminden itibaren birçok faktörün etkisinde kalarak çeşitli değişimlere uğramıştır. Ortaçağdaki üniversiteler bilgilerin öğrencilere aktarıldığı bir kurum iken 19. yüzyıldan itibaren üniversite, daha çok araştırmayı ön plana çıkarma isteğinde olan kurumlar haline dönüşmüştür (Küçükcan ve Gür, 2009).

Ortaçağda Batıdaki ilim kurumlarına “Universitas” deniyordu. Bu kelime İslam toplumundaki “Camia” sözcüğü ile aynı anlama gelmektedir. Düzenli ve örgütlenmiş olarak kurulan ilk büyük ilim ocağı Bologne’daki Universitas’tır (Ülken, 1970). Batı, ilk üniversiteleri ile 11. ve 12. yüzyıllarda tanışmıştır. Bu üniversiteler, dönemin özelliklerine göre örgütlenmiş, araştırmacı ve öğrencilerden oluşan lonca niteliği taşımaktadırlar (Küçükcan ve Gür, 2009). Genellikle; Bologna (1088), Oxford (1167) ve Paris (1170) üniversitelerinin ilk üniversiteler olduğu ileri sürülmektedir. Bilim tarihçisi J. D. Bernal ise ilk olarak üniversitelerin medreselerin kurulmasıyla beraber ortaya çıktığını söylemektedir (Günay, 2007). Üniversite Batıya ait bir kurum olarak görünse de Avrupa’daki ilk üniversitelerin İspanya, Sicilya ve Haçlı Seferleri sırasında diğer İslam coğrafyasında yer alan bilim ve eğitim merkezlerinden etkilenmiş olduğu da gözden kaçırılmamalıdır (Küçükcan ve Gür, 2009). Günay (2007)’a göre, Abbasi Halifelerinden Me’mun’un (813-833) Bağdat’ta açtığı, Dar’ül Hikme adlı akademi İslam coğrafyasındaki ilk yükseköğretim kurumu olarak kabul edilmektedir. Bu kurum Hristiyan Ortaçağ üniversitelerinin öncüsü olmuştur. Yanı sıra 10. yüzyılda kurulan El-Ezher ve 11. yüzyılda kurulan Nizamiye medreseleri de modern üniversitelerin kurulmasında etkili olmuştur.

Batı üniversitelerinin çoğu ilk başta kilise okulları olarak ortaya çıkmıştır. Rektör ve Dekan terimlerinin papazlara ait unvanlar olması bunun göstergelerinden biridir (Günay ve Aydemir,

1997). Bu üniversiteler dini otoriteyi temsil eden Papalık ile sivil otoriteyi temsil eden Kutsal Roma İmparatorluğu'nun hâkimiyeti altında olmuşlardır (Arap, 2010).

Ortaçağ üniversitelerinde iki öğretim yolu bulunmaktadır. Bunlar; ders ve münazaradır. Dersten anlaşılan, bir şey okumak ve bir metin açıklamaktır. Münazara ise; bir veya birkaç hocanın yönetimi altında öğrencilerin yaptığı fikir tartışmalarıdır (Ülken, 1970).

William Von Humboldt'un kuruculuğunu üstlendiği Humboldt Üniversitesi ilk modern üniversite olarak bilinmektedir. Bu üniversite ilke olarak; eğitimin evrensel ve ücretsiz olmasını benimsemiştir. Yanı sıra üniversitenin işlevinin sadece eğitim-öğretimden ibaret olmayıp, bilimsel araştırmaların da üniversitelerin faaliyetleri arasında yer almaya başlaması Humboldt modelinin hayata geçirilmesiyle (Arap, 2010). Humboldt'a göre araştırma faaliyeti üniversite ile diğer eğitim kurumlarını birbirinden farklılaştıran temel faktör olmalıydı. Araştırmaya dayalı bu yeni üniversite modeli diğer düşünürlerin katkılarıyla birlikte o dönemin temel paradigmasının yayılmasını ve benimsenmesini sağladı. Bu paradigma endüstriyel üretim ve bu üretimin uluslararası dolaşımını, sermaye ihracını ve modernizmi kapsayan birtakım ekonomik ve kültürel öğelerden oluşmaktaydı. ABD ve Almanya gibi çağın üretim ilişkilerinde görece daha ileri ve modernizmi içselleştirmiş ülkeler, bu eğitim modeliyle ihtiyaç duydukları bireyi yetiştirip paradigmanın kendini yeniden üretmesini sağladılar. Üretim ilişkilerinde yeterli düzeye erişememiş ve modernizmi benimseyememiş ülkelerde ise bu modelin amacına ulaştığını söylemek mümkün görünmemektedir (Saygın, 2010).

İtalya, Almanya, Fransa ve Amerika gibi modern ulus-devletlerin gelişimiyle modern üniversitelerin gelişimi arasında paralel bir ilişki vardır (Wittrock, 1993).Yeni bir siyasal örgütlenmeyi (ulus-devlet) ve ekonomik durumu (sanayileşme) başlatan süreçler ile üniversiteyi ortaya çıkaran süreçler birbirini yakından etkilemektedir (Küçükcan ve Gür, 2009). Humboldt'un üniversite modelinin ulus-devlet ile ilişkilendirilmesi onun üniversite fikrini kültür etrafında örmesi ile alakalıdır. Alman filozof Habermas da evrensel kültür ve bilime katkıda bulunmanın yolunun modern üniversitenin millî kültüre ağırlık vermesinden geçtiğini belirtmektedir (Bolay, 2011). Gasset'in tespiti ise; Ortaçağ üniversitelerindeki kültüre verilen önemin modern üniversiteyle birlikte önemini kaybetmesi şeklindedir. Nitekim modern üniversitelerde temel amaç bilim ve teknolojiye dayalı mesleki eğitimidir. Araştırma faaliyetinin de modern üniversitenin temel işlevlerinden biri haline gelmesiyle kültür öğretimi bir kenara bırakılmıştır (Özkul, 2006).

Üniversitenin sadece eğitim-öğretim yapılan yer olmayıp, araştırma faaliyetlerini de yürütüyor olması küreselleşmenin sonuçlarından fazlasıyla etkilenebileceği şeklinde yorumlanabilir. Çünkü küreselleşmeyle birlikte teknolojik gelişmeler hız kazanmış bu da mekâna bağlı üniversite anlayışında değişikliklere neden olmuştur. Yanı sıra bilgi üretiminde üniversitelere rakip hale gelen çeşitli şirketlerle rekabet etmeye başlamıştır (Yılmaz ve Horzum, 2005). Ortega Y Gasset Ortaçağ üniversiteleri ile çağdaş üniversiteler arasında yaptığı kıyaslamada; çağdaş üniversitelerin meslek eğitimini temel amaç olarak gören anlayışına, araştırma işlevini de eklemesinin Avrupa toplumunda olumsuz sonuçlara yol açtığını belirtmiştir. Avrupalı insan kültürsüzleşmiş ve dünya ile ilgili temel fikir sisteminden habersiz kalmıştır (Özkuş, 2006).

Eğitim ve araştırma işlevini birlikte yürüten modern üniversitelerde bilim adamlarının kendilerini yalnızca bilim adamı olarak değil öğretmen olarak da kanıtlanma zorunlulukları vardır. Weber (2004) bu iki şeyin çakışmadığını söyler. “İnsanın çok değerli bir bilim adamı ama, aynı zamanda berbat bir öğretmen olabileceğini” belirtir.

2. Günümüz Üniversite Anlayışı

Sanayi toplumundan bilgi toplumuna geçiş, bilgi ekonomisinin önemini artırmıştır. Bu nedenle ülkelerin milli kalkınma ve savunmalarında bilgi üreten üniversiteler önemli bir rol üstlenmişlerdir. Bilgiye dayalı ekonominin ortaya çıkardığı yeni mesleklere insan gücü yetiştirme vazifesini üniversiteler üstlenmiştir (Küçükcan ve Gür, 2009). Üniversitelerin bu şekilde bir işlev üstlenmesi ise uzmanlaşmayı beraberinde getirmiştir. Ülken (1970) uzmanlaşmanın bir sonucu olarak üniversitelerin belli sınırlar içerisine hapsolmasını eleştirmektedir:

“Üniversite deyince bugün hatırımıza hocalar ve öğrencilerin ders yaptıkları binalar gelir. Gerek bu dersleri verenlerin, gerek onları öğrenenlerin ilgilerinin yalnız uzmanlık sınırları içine hapsolmemesi, bilgilerin birbirine bağlanması, en tümel ve ortak meselelere yükselmesi gerekir. Diğer türlü, üniversitenin uzmanlık ve meslek okullarından farkı kalmaz.”

Günümüz dünyası bilgi toplumu olmanın da ötesinde enformasyona dayalı bir toplum niteliğindedir. Enformasyonun bilgi olarak kabul görmesi günümüz akademisinin önemli bir özelliğidir. Bilgi toplumundan enformasyon toplumuna geçiş birçok kurum gibi üniversiteleri de etkilemiştir. Enformasyona dayalı bilim anlayışı giderek entelektüel bilgi sahibi olmanın önemini azaltmıştır. Artık bilginin sadece var olması ya da yığılmış bir şekilde bulunmasının herhangi bir önemi yoktur. Üretime yönelmiş olan bilgi faydalı bilgi şeklinde bir algı mevcuttur.

Yanı sıra, entelektüel anlamda da bilgi hamalı olmak veya her şeyi bilme gayreti içine girmek anlamsızdır; çünkü bilgi dediğimiz şey, bilgisayarların tuşları kadar uzak bir mesafededir (Dolgun, 2007). Nalbantoğlu (2003)'nun belirttiği gibi teknobilim bizden bellek denen şeyi bir kenara bırakmamızı istemektedir.

Üniversite anlayışı; üniversitenin ortaya çıkışından bu yana toplumsal değişimlere paralel şekilde sürekli bir değişim içerisinde olmuştur. Şüphesiz ki modern öncesi dönemde temel derdi evrensel hakikat arayışı olan üniversite ile günümüz üniversite anlayışı arasında oldukça büyük farklılıklar bulunmaktadır. Aktay (2003)'in şu sözleri bu farklılığı ortaya koymaktadır:

“Modern-öncesi dönemde bir evrensel bilgi ve hakikat arayışının somutlaştığı ve ancak çok az sayıda, “talip” olanların rağbet ettiği veya üstesinden gelebildiği bir yer olarak üniversite, bu süreç içinde giderek her çeşit bilginin üretiminde yetkili tek organ haline gelmiştir. Artık üniversite denildiğinde, “bir üniversite düşüncesini” yaratan, bilginin felsefi zemindeki bütünlüğünü temin eden, dünyaya evrensel bir tutarlılık şartını yerine getirmek üzere evren, insan ve fizik ötesiyle ilgili iribatları da kuran bilgelik değil, herhangi bir mesleğin de en basit bilgisinin üretiminde yetkili kılınmış teknik elemanların yetiştirildiği bir kurum kast edilmektedir.”

Üniversitenin doğasındaki böyle bir dönüşümde Ortega Y Gasset'in “barbarlık” olarak gördüğü uzmanlaşma merakının etkilerini görebiliriz. Bilim adamı, çalışmasının yörüngesini her kuşakta daraltmasından ötürü, giderek bilimin öbür bölümleriyle, evrenin bütüncül bir yorumuyla ilişkisini yitirmekte hatta bilginin tümü hakkında merak duymayı “amatörlük” olarak adlandırmaktadır (Gasset, 2010). Nalbantoğlu (2003)'nun ise; uzmanlaşmış bilim adamlarına bakışı, entelektüel ufku oldukça dar “akademik işçiler” şeklindedir.

Bilim tarihinin modern dönemini niteleyen en önemli gerçeklerden biri, bu bilimin büyük ölçüde sermayenin kârını maksimize etme arayışınca güdülendiği, desteklendiği ve ufkunun da yine sermayenin koyduğu hedeflerle şekillendiğidir (Aktay, 2003). Son zamanlarda sıkça duyduğumuz; girişimci üniversite, üniversite-sanayi işbirlikleri gibi kavramlar bilginin metalaşması sürecinde rol almaktadır. Bilim adamları soyut bilgiden ziyade kendilerine fayda getirecek somut bilgilerle ilgilenmektedirler. Bilginin kendisi için faydalı olmasının kıstası ise bu bilgilerin işletme çevrelerinde kabul görmesidir. Üniversitelerin bilgiyi piyasa için üretiyor olmaları hem üretilen bilginin hem de kendilerinin metalaşmasına yol açmakta; böyle bir durum ise üniversitelerin birer şirket gibi davranmasına, imaj ve markanın oldukça önemli olduğu bir pazarda kendine yer açmaya çalışmasına neden olmaktadır (Yücebaş, 2007). Toplumsal hayatın birçok sahasını kuşatan kâr odaklı dünya görüşü bilim dünyasını da etkisi altına almaya hızla devam etmektedir. Akademisyenler kendi kârlılıklarını artırmanın alternatifleri olarak ise çeşitli

işletmelere veya hukuk bürolarına danışmanlık yapma yolunu seçmektedirler. Belirli bir iş sonucunda elde edilmiş olan kârın gerçek bilgi olarak görülmesi ise piyasa ve üniversite arasındaki sınırları muğlak hale getirmektedir.

Becker (2007), bütün eğitim kurumlarına hâkim olmaya başlayan yönetsel (managerial) olarak adlandırılabilir yeni bakış açısının eğitim kurumları üzerinde etkili olmaya başladığını söyler. Üniversite rektörlerinin kendilerini, dünyaya başarılarını rakamlarla kanıtlamak zorunda olan şirket yöneticileri gibi görmeye başladıklarından bahseder. Modern üniversiteye özgü sınav, kredilendirme ve notlandırma sistemleri gibi uygulamalar da yapılan yatırımların ölçülebilir çıktılar olarak görülmesini sağlamaktadır. Niceliğin önemli olduğu bir diğer alan ise öğretim üyelerinin yapmış oldukları akademik yayınlardır. Uluslararası arenada üniversiteler akademik sıralamaya tabi tutulmakta ve bu sıralamada saygınlık ölçütü olarak bilimsel yayınların çokluğu önem kazanmaktadır. Üniversitelerin daha çok fon bulabilmesi için bu sıralama önem kazanmakta bu da üniversiteleri acımasız bir yarış içine sokmaktadır. Akademisyenlerin yaptıkları bu yayınlarda ise ölçülebilir kariyer oluşturma kaygılarının bulunması ideal üniversite anlayışından nerelere gelindiğini göstermesi açısından manidardır. Nalbantoğlu (2003)'nun aktarmış olduğu, yıldızları keşfetmek için gökyüzüne bakarken ayağı takılıp çukura düşen “Dalgın Thales” tiplemesi hakikati aramada heyecanın önemini anlatır. Onun günümüz üniversiteleri için kullandığı niteleme ise “uyanık üniversiteler” şeklindedir.

3. Yükseköğretimde Türkiye Tecrübesi

Yükseköğretim geçmişimizde medrese eğitiminden kopuşla birlikte ilk laik eğitim kurumlarının kurulması 1773 yılında olmuştur. İstanbul'da Mühendishane-i Bahri-i Hümayun 1773, Mühendishane-i Berri-i Hümayun 1795, Tıbbiye 1827 ve Harbiye 1834 yıllarında kurulmuştur. Bu kurumlar laik üniversite eğitimi vermeleri bağlamında ülkemizdeki çağdaş üniversitenin temellerini oluşturmuşlardır (Baskan, 2001). İlk yükseköğretim kurumlarının, Osmanlı Devleti'nin Batı karşısında kendini yetersiz görmesi sonucu çeşitli ihtiyaçlarını karşılamaya yönelik bir kurum olarak ortaya çıkarılması eğitim alanındaki yeniliklerin pratik ihtiyaçlardan bağımsız olmadığını gösterir. Burada dikkat çeken nokta bu yeniliklerin Batılılaşma düşüncesini merkeze almasıdır.

1863 yılında açılan Darülfünun 1924 yılında İstanbul Darülfünunu, 1933 yılında yapılan reformla ise İstanbul Üniversitesi adını almıştır. Darülfünun ismine yönelik literatürde çeşitli tartışmalar bulunmaktadır. Darülfünun ismi, dönemin bilim anlayışının pozitivistlik etkisinde kaldığı ve bu bağlamda da pozitif bilimlerin revaçta olduğu gibi bir yoruma açıktır (Günay ve

Aydemir, 2007). Tekeli (2010) ise üniversitenin, ilim yerine fen kelimesinden türetilerek, darülfünun olarak adlandırılmasında ilmiye sınıfının üniversiteye olan tepkisini azaltmanın etkili olduğunu söylemiştir. Gür (2011)'e göre de yeni kurulacak olan bu kurumun ilimden ziyade fenle tanımlanması, ulemadan gelebilecek tehlikeleri önlemekle veya ilime göre ikinci statü vermekle ilgili değildir. Bu yeni adlandırma, Batı kaynaklı yeni bilimlerin eğitiminin yapılmasıyla ilgilidir.

İstanbul Darülfünunu'nun üniversiteye dönüştürülmesinde Cumhuriyet Döneminde yapılan inkılaplara hizmet etme fikri güdülmüştür. Nitekim dönemin Milli Eğitim Bakanı bir yandan memlekette yapılan inkılaplara İstanbul Darülfünunu'nun bitaraf kaldığından yakınırken, bir yandan da Türk inkılâbının ideolojisini yeni üniversitenin işleyeceği vurgusunu yapmaktadır. Cumhuriyet döneminde yaşanan bu gelişmeler, eğitim alanında yapılan yeniliklerin pratik ihtiyaçlardan ziyade, sosyal ve kültürel sebeplere dayandığını göstermektedir (Kafadar, 2007).

Yükseköğretimin İstanbul dışına taşınmaya başlaması 1955-1957 yılları arasında kurulan bazı üniversitelerle başlamıştır. 1973-1981 arası dönem ise üniversitenin kitlesel olarak Anadolu'da yaygınlaştırılmaya başladığı dönemdir. YÖK kendi tarihini anlatırken bu süreci “üniversite kurumunun Anadolu'ya açılması” olarak adlandırır. Bu açılım ise aydınlatmacı, modernleştirme ve batılılaştırıcı bir açılmadır (Aktay, 2003). Eğitimin 1981'den itibaren kitlesel düzeyde yayılması ise “daha az kaynakla daha çok sayıda kimsenin eğitilmesi” ilkesi doğrultusunda gerçekleşmiştir (Tekeli'den aktaran Aktay, 2003).

Türkiye'nin üniversite konusunda yaşamış olduğu en önemli tecrübe kaynaklarından biri taşra üniversitelerinin yaygınlaştırılmasıyla ortaya çıkan problemlere ilişkindir. Taşra Üniversiteleri esasen, büyük ölçüde YÖK'ün kurulduğu 1981 yılından ve bilhassa Turgut Özal döneminin politikalarından biri olan her ile bir üniversite kampanyasının başlamasıyla günümüzdeki karşılığını bulan bir kavramdır (Aktay, 2003). Nitekim; 1980 sonrasında ve son dönemde olduğu gibi, bölge üniversitelerinin kurulmasında, bütün illerde üniversitelerin açılmasında ve vakıf üniversitelerinin çoğalmasında etkili olan en önemli nedenler modern şehirlerin oluşturulmasına yardımcı olmak ve bölgelerin iktisadî, sosyal ve kültürel bakımdan kalkınmasını sağlamaktır (Bolay, 2011). Yükseköğretimde yapılan yeniliklerin pratik ihtiyaçları karşılamaya yönelik olarak düşünülmesi yeni karşılaştığımız bir olgu değildir. Osmanlı'nın ilk yükseköğretim kurumları olarak kabul edebileceğimiz Mühendishane ve Tıbbiye'nin kurulmasında da teknik ihtiyaçlar gözetilmiştir. Mühendishane'nin, Osmanlı Devleti'nin Batı karşısında kendini yetersiz görmesi sonucu, askeri ihtiyaçlarını karşılamaya

yönelik bir kurum olarak ortaya çıkarılması eğitim alanındaki yeniliklerin pratik ihtiyaçlardan bağımsız olmadığını gösterir. Burada dikkat çeken bir diğer nokta ise bu yeniliklerin Batılılaşma düşüncesini merkeze almasıdır. Cumhuriyet döneminde eğitim alanında gerçekleştirilen modernleşme hareketlerinde de benzer bir etki görülmüştür. Fakat Osmanlı döneminde eğitim alanında gerçekleştirilen yenilikler pratik ihtiyaçlara yönelik olmasına rağmen Cumhuriyet dönemi dönüşümleri Kafadar (2007)'in da belirttiği üzere, pratik ihtiyaçlardan ziyade sosyal ve kültürel sebeplere dayanmaktadır.

Postfordist gelişmelerle birlikte rekabette etkili olan en önemli unsurlardan biri insan kaynağı olmuştur. İnsan kaynağının kazanmakta olduğu bu önem ise, klâsik üniversitenin entelektüel eğitiminin yerine teknolojiyi temel alan kitle eğitimini gündeme getirmiştir (Tekeli'den aktaran Dolgun, 2007). Bu bakımdan üniversitelerin ülke çapında yaygın hale getirilmesinde, piyasanın ihtiyaç duyacağı insan kaynağının eğitilmesi en önemli faktörlerden biridir. Fakat bu üniversitelerden mezun olan gençlerin sahip oldukları bilgi ve beceri düzeylerinin, pratik çalışma hayatının gerektirdiği yetkinlik düzeyi ile ne derecede örtüştüğü ayrı bir sorundur. Bir yandan üniversite idealinin içerdiği evrensellik amacı ile taşra kavramının bazı kullanımları arasındaki doğal uyumsuzluk söz konusuysen, bir yanda da üniversitenin günümüzdeki genel geçer pratiği içerisinde multiversiteye uzanan bir çizgide, taşralaşma sorununun gerçekliği söz konusudur (Aktay, 2003).

Taşra üniversitelerini bir problem alanı olarak algılamamızda devlet, toplum ve bilim çevreleri gibi çeşitli kesimlerin üniversiteye biçtikleri anlamın farklı içeriklere sahip olması yatar. Devlet için üniversite, modernleşmenin kurucu öğelerinden biri iken toplumun arzuları pragmatik ilgiler ile sınırlıdır. Bilim çevrelerinin üniversiteye yüklediği misyon ise; ne tür konularla ilgilenileceği, hangi referansların muteber olduğu, düşünmenin ne gibi ameliyelere tabi olduğu gibi pek çok standart ve bürokratik düzeyde detaylandırılmış bir prosedür eşliğinde varlığını sürdürmektedir (Subaşı, 2011). Üniversitenin bu şekilde bir baskı merkezine dönüşmesi onun topluma rehberlik etmesinin önünü tıkamaktadır. Üniversitenin, toplumun farklı kesimlerince farklı hedefleri gerçekleştirilmenin mekânı olarak kurgulanmasının bir sonucu olarak üniversiteden beklentiler konusunda bir çeşitlilik söz konusudur. Toplumun büyük çoğunluğunun referansını almış ortak bir üniversite misyonu etrafında buluşmak ideal üniversite anlayışına sahip olmamızda önemli bir aşama olacaktır.

SONUÇ

Toplumsal değişmeler ilk üniversitelerin kuruluşundan bu yana üniversiteden ne anlaşılması gerektiğine dair kavram haritalarında farklılaşmalara neden olmuştur. Şüphesiz birçok sürecin evriminde önemli rolü olan küreselleşme olgusu üniversitelerin dönüşümünü de kaçınılmaz bir şekilde etkilemiştir. Ortaçağın eğitim-öğretime dayalı üniversite anlayışı modern üniversitelerin kurulmaya başlamasıyla araştırma işlevini de üstlenmiştir. Bugünkü üniversite anlayışının oluşmasında önemli bir etkisi olan araştırmaya dayalı üniversite fikri adeta devrim niteliğindedir. Küreselleşmenin hız kazanmasıyla birlikte bilgi toplumu/enformasyon toplumu gibi kavramlar önem kazanmış, üniversiteler ise bu yeni topluma ayak uydurmak zorunda kalmışlardır. Neoliberal politikaların uygulanmasıyla birlikte, bilim dünyası piyasanın diliyle konuşmak zorunda kalmıştır. Uzmanlaşma, piyasanın ihtiyaç duyduğu mesleklere yönelik eğitimlerin verilmesi, proje bazlı akademik faaliyetler, girişimci akademisyenler ve girişimci üniversiteler gibi çeşitli kavram ve olgular günümüz akademisinin zihin dünyasını temellendiren başat faktörler haline gelmiştir. Bu bahsedilen gelişmeler dünyanın birçok ülkesinde görüldüğünden, Türkiye'deki yükseköğretim kurumlarının yaygınlaşmasını ve üniversite eğitiminin kitlesel hale getirilmesini de bu küresel gelişmelerden bağımsız düşünmemiz mümkün değildir.

Türkiye'deki üniversitelerin tarihsel seyrine bakıldığında modernleşmenin bir parçası olarak tasarlanan kurumlar olmaları göze çarpan hususlardandır. Üniversite, ideolojinin halka benimsetilmesinde bir aracı vazifesi görmüştür. 1933 yılında yapılan Üniversite Reformu da bununla ilgilidir. Bu nedenle ülkemizde bilim alanında yapılan yeniliklerde salt bilim anlayışının gözetilmediğini söylememiz çok da yanlış olmayacaktır. Üniversitelerin kalkınma için önemli birer faktör olarak görülmesi de buna güzel bir örnek oluşturmaktadır.

Bugün; bilim çevrelerinin, halkın, öğrencilerin, belediyelerin, işletmelerin v.b üniversiteden farklı beklentiler içerisinde olmaları üniversite konusunda ortak bir paydada buluşmayı zorlaştırmaktadır. Bu bakımdan beklentilerimiz konusunda ortak referansa sahip bir anlayışın yerleşmesi oldukça önemlidir. Özellikle bilim dünyasındaki insanların bu gerçekliğin farkında olmaları ve yalnızca kendi kârlılıklarını artırmayı meşru sayan bilim anlayışını sorgulamaları gerekmektedir.

KAYNAKÇA

- Aktay, Y. (2003). Üniversiteden Multiversiteye Taşra-Merkez Diyalektiği. *Toplum ve Bilim*, 97, 93-122.
- Arap, S. K. (2010). Türkiye Yeni Üniversitelerine Kavuşurken: Türkiye’de Yeni Üniversiteler Ve Kuruluş Gerekçeleri, *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, 65 (1), 1-29.
- Baskan, G. A. (2001). Türkiye’de Yükseköğretimin Gelişimi. *Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 21 (1), 21-32.
- Becker, H. S. (2007). *Sosyal Bilimcilerin Yazma Çilesi* (Çev. Şerife Geniş). Heretik Yayınevi, Ankara.
- Bolay, S. H. (2011). Çağdaş Üniversitede Neler Önem Kazanmaktadır?. *Yükseköğretim ve Bilim Dergisi*, 1 (3), 105-112.
- Dolgun, U. (2007). Yirmi Birinci Yüzyılda Yüksek Öğretimin Yeni Misyonu: Ticari Üniversiteler ve Girişimci Akademisyenler. 6. Bilgi Ekonomi ve Yönetim Uluslararası Kongresi, İstanbul.
- Gasset, J. O. (2010). *Kitlelerin Ayaklanması* (Çev. Neyyire Gül Işık). Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul.
- Günay, D. (2007). Yirmibirinci Yüzyılda Üniversite. C. C. Aktan içinde, *Değişim Çağında Yüksek Öğretim (Global Trendler - Paradigmal Yönelimler)* (s. 77-88). İzmir : Yaşar Üniversitesi.
- Günay, D., Aydemir, A. (1997). Üniversitenin Anlamı ve Türkiye Üniversitelerinin Durumu, *Tmmob Makina Mühendisleri Odası Ulusal Makina Mühendisliği ve Eğitimi Sempozyumu Rapor ve Bildiriler Kitabı*, 201, 105-118, İstanbul.
- Kafadar, O. (2007). Cumhuriyet Dönemi Eğitim Tartışmaları. Tanıl Bora, Murat Gültekingil (Ed.). *Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce Modernleşme ve Batıcılık* içinde (s. 351-357). İletişim Yayınevi, İstanbul.
- Küçükcan, T., Gür, B. S. (2009). *Türkiye’de Yükseköğretim Karşılaştırmalı Bir Analiz*. SETA Siyaset, Ekonomi ve Toplum Araştırmaları Vakfı, Ankara.
- Nalbantoğlu, H. Ü. (2003). Üniversite A.Ş. de Bir ‘Homo Academicus’: “Ersatz” Yuppie Akademisyen, *Toplum ve Bilim*, 97, 7-42.
- Özkul, O. (2006). J.Ortega y Gasset’e Göre Üniversite, Bilim ve Kültür. *Akademik İncelemeler Dergisi*, 1 (1), 76-82.
- Saygın, H. (2010). Günümüzün Değişen Paradigmasında Eğitim ve Sanat. *rh+ artmagazine Dergisi*, 71, 64-69.
- Subaşı, N. (2011). Üniversite Bize Ne Sunar? (<http://www.necdetsubasi.com/index.php/makale/98-%C3%BCniveriste-bize-ne-sunar>)
- Ülken, H. Z. (1970). Batı Üniversitelerinin Gelişmesi, Laiklik Ve Fikir Hürlüğü İçin Savaşı. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 3 (1), 1-34.
- Weber, M. (2004). *Sosyoloji Yazıları* (Çev. Taha Parla). İletişim Yayınevi, İstanbul.

- Wittrock, B. (1993). The modern university: The three transformations. S. Rothblatt & B. Wittrock (Ed.), *The European and American University since 1800* içinde (s.303-362). Cambridge.
- Yılmaz, K. , Horzum, M. B. (2005). Küreselleşme, Bilgi Teknolojileri Ve Üniversite. *İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 6 (10), 103-121.
- Yücebaş, M. (2007). İdeolojik Bir Süreç Olarak Operasyonel Üniversiteden Girişimci Üniversiteye: Yeni Üniversitenin Reklam İmgeleri. *İletişim: Araştırmaları Dergisi*, 5 (1), 39-74.